Balada„Miorița” la Cloșani, pe valea superioară a Motrului

Cornel Boteanu

Cântecul popular reprezintă expresia preaplinului sufletesc al unui neam, el exprimă legătura omului cu cosmosul în care este integrat și din care se simte parte. Prin cântec omul de la țară a dat expresie dragostei, dorului ori singurătății și poate de aici nevoia firească a comunicării și a comuniunii cu semenii, exprimate atât în textele lirice, cât și în creațiile epice . Aici, pe Valea Motrului, cântecul a izvorât din piatra muntelui și apoi a curs când domol, când gâlgâit, asemenea susurului de apă din care s-au adăpat și își vor potoli setea mereu călătorii. Poate de aceea esența cântecului nu este greu de surprins căci, prin cântec, oamenii au dat expresie experienței lor milenare și concepției despre lume și viață.

Locuitorii aceștia „de sub brad,” cum ar fi spus Mihail Sadoveanu despre oamenii din satele: Obârșia, Izverna, Cloșani, Orzești ori Motru-Sec au, pe lângă locuința lor din sat, câte un conac la munte unde locuiesc cea mai mare parte a anului împreună cu animalele și bruma de avut care le asigura supraviețuirea(cei din Orzești la Gârdomanu și Cărbunele, cei din Cloșani la Bulzu ori la Oslea, cei din Motru Sec la Zăpodini ori la Piatra Cloșanilor).Majoritatea familiilor au și această a doua locuință, conacul, pe care oamenii îl foloseau aproape tot timpul anului. Acolo, lângă conac ei își aveau grădina și livada de pomii care, pe lângă animale, le asigura existența. Căci înainte vreme păstoritul era o practică moștenită din tată-n fiu. Și cred că Ion Donat avea dreptate când susținea că regiunea formată din Banatul estic, județele Sibiu, Făgăraș, Hunedoara și partea de nord a Gorjului și Mehedințiului au constituit cândva „cel mai valoros și mai masiv centru de viață păstorească din tot cuprinsul Daciei traiane.”[1]

Cel care a cules printre primii cântecul popular în periplul său prin Plaiul Cloșani a fost cercetătorul Mihail Gregorian din Școala lui Ovid Densusianu, care aplica drept modalitate de lucru, transcrierea fonetică. El a reușit să culeagă cinci cântece epice: *Golea,*cules de la Ion Romanițiou din Obârșia Cloșani, *Balșanu*, cules de Constantin Cojocaru din Ohaba și, de la Maria Burtea din Broșteni, a cules cântecele: *Bujor, La Cheia Vâlcanului* și *Ghiță*.Pe lângă acestea au mai fost culese 59 de cântece lirice din satele și comunele: Broșteni, Valea mănăstirii, Lupoaia, Padeș, Orzești și Cloșani(numai de pe Valea Motrului). Ar fi absurd să concluzionăm că într-o unitate atât de limitată de timp(câteva zile), cercetătorul ar fi avut posibilitatea de a culege tot materialul care exista în acest areal geografic destul de vast, dar nu latura cantitativă ne interesează pe noi în mod deosebit, ci calitatea materialului cules, pentru că alături de aceste cântece lirice și epice au mai fost adunate descântece, bocete(cântecele zorilor) și câteva legende.[2]

---

[1] M Gregorian, *Folclor din Oltenia și Muntenia*, op. cit., p.XXXI

[2] „Culegerea lui M. Gregorian se remarcă cu deosebire prin secțiunea ei lirică și a poeziei obiceiurilor, îndeosebi a descântecelor și bocetelor,” *Introducere în folclorul Olteniei și Munteniei*, p.XVIII

Ca o constatare putem sublinia faptul că acești creatori populari din zonă au transferat cântecului temperamentul său, topind aceste motive și imprimându-le pecetea originalității. Sentimentul dorului deține parcă un rol fundamental pentru că el usucă inima omului, așa cum se sublinia în comparația sufletului celui bântuit de dor cu frunza viței de vie, care prin forma ei simbolizează o inimă zdrențuită, sfâșiată:

Nu șciu, Doamne, sie mi-i mie,/Mă usuc ca frundza-n vie,/Frundza bruma o păleșcie,
Pe mini doru mă topeștse.

După aproape jumătate de veac de la cercetarea menționată, folcloristul Pavel Ciobanu relua acest periplu scriind patru volume intitulate „Plaiul Cloșani", dar din păcate cercetătorul face puține referiri la Valea Motrului, deoarece satele actualei comune Padeș precum și localitățile Glogova și Cătunele, cu toate satele aparținătoare, fuseseră preluate prin noua lege administrativă de la județul Mehedinți și arondate județului Gorj. Așadar el nu a mai cercetat tezaurul folcloric din aceste sate de pe Valea Motrului care aparțin actualmente Gorjului, dar nici nu le-a putut neglija complet, cel puțin atunci când era vorba de întocmirea unor fișe monografice, simțind parcă nevoia să le integreze zonei din care acestea aparținuseră pe drept, dintotdeauna. De aceea capitolul „Plaiul Cloșani. Fișe pentru o monografie etnografico-folclorică", deși conține multe elemente care se referă la ținutul respectiv.(„Poteci tradiționale pe Valea Cernei" „Drumurile oii", „Drumurile sării" și chiar „Descrierea etnografică-istorică a două trupuri de moșie moșnenească"), nu mai cuprinde cântecul propriu- zis de pe această Vale a Motrului unde a existat o viață păstorească adevărată, statornicită de milenii, așa cum erau statornicite și hotarele moșiei Motru Mare:

„Capul hotarului Motru cel mare al Cloșanilor despre apusul mezului nopții să încerce lungirea cea despre răsărit pe numitele din urmă sămne până în obârșia ogașului între Măneasa și Scurtu care și acest munte Scurtul este numai cât ține golul înfundat, iar pădurea în vale este a Cloșanilor Motreni și de aici capul despre apus pe vârful munților de graniță spre apus până în vârful Godeanului…"[3]

Hotărnicia acestei moșii fusese realizată la 15 iulie 1818 de către biv vel slugerul Theodor Vladimirescu, deoarece locuitorii îl considerau „om drept și cinstit". Ei aveau dreptate pentru că de aici, din ținutul Cloșanilor unde Tudor avea moară și casă și proiectase deja ridicarea unei biserici în locul numit Piatra calului (pentru care oamenii povestesc că făcuse deja gropile și arsese cuptoarele de var).La „23 ghenarie1821" avea să se ivească scânteia revoltei care-l lega cu fire nevăzute de aceste ținuturi încărcate de istorie și de legende.

După anul 1990 când am venit la liceul Baia de Aramă, devenit actualmente Colegiu Tehnologic cu numele domnitorului „Constantin Brâncoveanu," am început să culeg folclor pentru revista școlară „Plai de cântec" care apare până în momentul actual la liceul nostru și cuprinde câteva pagini închinate folclorului din spaţiul acesta atât de generos în tradiţii și obiceiuri și alte

[3] Pavel Ciobanu ,*Plaiul Cloșani*, p.53

practici precum descântecele ori cântecele zorilor. Atunci am mers de mai multe ori pe această vale ca să culeg creațiile populare din zona Cloșanilor și am colindat satele Motru-Sec, Orzești, Călugăreni, Padeș ,coborând apoi spre Glogova și Cătunele. Și am făcut cunoștință cu oameni precum Victor Vintilescu, Ion Gavrilescu, Ion Saman, Constantin Morega, Lăzărescu Nicolae, de la care am cules legende și cântece constatând potențialul creator aproape inepuizabil al ținutului pe care l-au remarcat și alți oameni de cultură precum Nicoleta Coatu, Mihai Fifor, Panea și alții.

Scriitorul Emil Manu, spre exemplu, care a lucrat o perioadă ca profesor la Baia de Aramă, își exprima uimirea văzând portul popular„ al acestor oameni de munte care semăna cu cel de pe vremea dacilor,(cămăși de cânepă și cu căciuli)”, dar mai cu seamă îl uimeau căldura sufletească și ospitalitatea lor:
„Căldura umană cu care ne-au primit ciobanii(„ ungureni”- veniți de peste munte) din Titerlești sau„dacii” din Cloșani n-am aflat-o în alte părți….La Ponoare am întâlnit un bătrân bizar, un fel de baladist pe jumătate cultivat ,Pătru Răduică, un adevărat depozit de balade oltenești pe care l-am recomandat Institutului de folclor. Pătru Răduică fusese un fel se scutier al unui preot Mochie Popescu, om umblat prin Europa apuseană, cu multe studii, dar și cu multe bizarerii ale cărui opere manuscrise, în nu știu care bibliotecă occidentală, sunt trecute la „acte curioase.”[4]

La fel de bizar i s-a părut lui Emil Manu să afle că la munte erau ciobani care citeau cărți și erau preocupați de munca intelectuală: „Printre bizareriile ținutului ni se semnalează că un cioban de la munte, Lăzărescu avea o bibliotecă la stână”[5].

De asemenea ciudățenii m-am izbit și eu atunci când am cercetat satele ungurenești care intră acum în componența orașului Baia de Aramă, (satele Bratilov și Titerlești care au făcut obiectul unei cercetări monografice).[6]Atunci am văzut că numai din aceste două sate, în perioada interbelică, erau zece ciobani abonați la revista oierilor „Stâna,” pe care am găsit-o , spre norocul nostru la oamenii din satele menționate (și n-am putut-o consulta la Biblioteca din Drobeta Turnu Severin ori la Arhivele Naționale). Am identificat atunci un număr de 68 de familii care au contribuit cu diverse sume la înființarea *Reuniunii oierilor din Titerlești*, dar m-a impresionat, mai cu seamă, numărul mare al colaboratorilor și calitatea materialelor publicate. Atunci am descoperit un poet pe nume Dumitru Suciu (căruia i se zicea Poenariu pentru că venea din Poiana Sibiului), om fără multă școală, dar cu un scris impecabil.

[4] Ibidem,p.212
[5] Idem
[6] C Boteanu, V Oprenescu, *Bratilov și Titerlești, sate ungurenești din Plaiul Cloșani,*Ed. Radical

Familia Suciu din Titerlești, sat ungurenesc

Avea un caiet studențesc pe care îl purta întotdeauna cu el, căci își nota versurile la fața locului, lângă turma de oi. Și atunci când l-am evocat în carte, trebuie să recunosc, nu fără emoție, [7] mi-am dat seama că eram în fața unui talent nativ care compunea versuri cu multă ușurință. El se număra la loc de cinste printre fondatorii Reuniunii Oierilor, imediat după prefectul județului Iulian Predescu și fratele său, avocatul Mihail Predescu, iar alături de ei figurau primarul Nicolae Bistriceanu și Gheorghe Lăzărescu, cel care avea bibliotecă la stâna din Văcării, Ilie Frătuțu, Victor Cosma și alții .

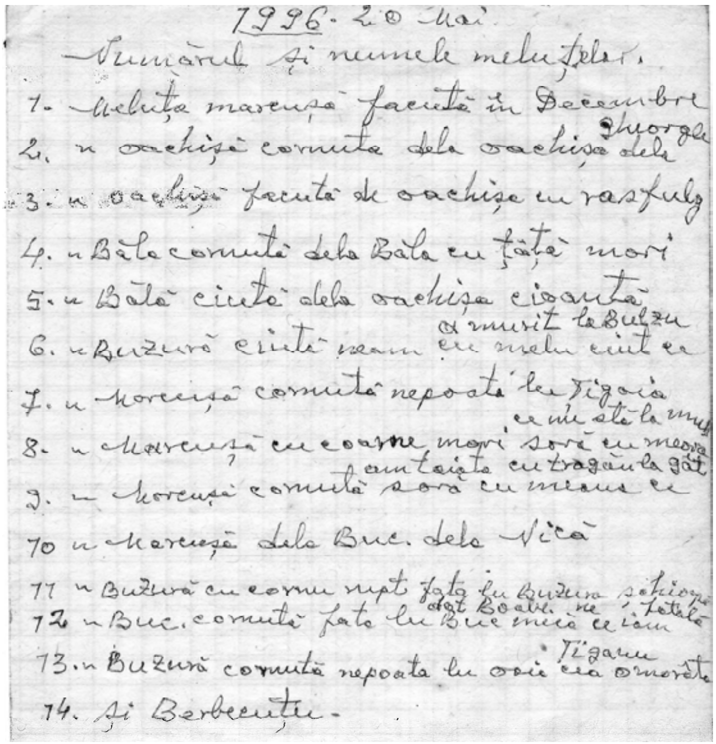
Familia Lăzărescu a venit în aceste locuri din Cut, zona Sibiului, iar Gh Lăzărescu s-a stabilit inițial la Titerlești și a participant la Războiul pentru Întregirea Neamului și a salvat drapelul regimentului, așa cum menționa Nicolae

[7] Ibidem, p. 388-407

Titerlea într-o lucrare închinată satului Titerlești.[8]Prin intermediul familiei Ion Bârsanu, alt nume descins parcă din „Miorița”(*oiță bârsană*), nepoți de-ai lui Lăzărescu stabiliți la Motru-Sec, am intrat în posesia unui caiet pe care Nicolae Lăzărescu îl ținea la stână , așa cum strămoșul său păstra acolo „biblioteca”.

Caietul cuprinde la început câteva însemnări de la stână până în anul 1996, când ciobanul s-a stins din viață:

„De ținut minte, 1996
Nelu a venit la noi în 20 aprilie.
Oile lui Sandu Ionel le-a adus la pe 3 Mai 1996.
Oile lui Drând Nicolaie le păzesc din 3 mai 1996
18 Mai- 18 Iunie, lapte câte 3 kg de lapte pe zi- 240Kg
La 28 iulie 1996, predăm oile lui Drând .
Mai 14 zile.
Iunie 30 zile.
Iulie 27 de zile.
Total: 71 de zile am păzit oile lui Drând.”[9]

1996 - 20 Mai
Numărul și numele mieluțelor.
1- Mieluța mărcușă făcută în Decembre
2. o oachișă cornută dela oachișa dela Gheorghe
3. o oachișă făcută de oachișa [illegible]
4. o Bălă cornută dela Băla [illegible]
5. o Bălă ciută dela oachișa [illegible]
6. o Buzură ciută [illegible] a murit la Buzău
7. o Mărcușă cornută nepoata lu Țigoia
8. o Mărcușă cu coarne mari soră cu [illegible]
9. o Mărcușă cornută soră cu [illegible]
10 o Mărcușă dela Buc. dela Nică
11 o Buzură cu cornu rupt fata lu Buzura [illegible]
12 o Buc. cornută fata lu Buc [illegible]
13. o Buzură cornută nepoata lu [illegible] Țigan
14. și Berbecuțu.

Filă din caietul lui N. Lăzărescu

Ciobanul își cunoaște fiecare animal în parte și se poate observa atașamentul omului simplu față de animal. Pentru Nicolae Lăzărescu animalele se

[8] N Titerlea , *Pomeniri târzii*, Ed Măiastra, Târgu- Jiu,2013, p. 23
[9] Caiet manuscris, f p.

individualizează pentru că el le cunoaște pe fiecare în parte și le numește și le numește”bălă”„„morcușă” sau „buzură”ori„„oachișă”. Chiar limbajul folosit e plin de culoare:

„Buzura cornută,nepoata lu oaia ce-a omorât-o Țiganu”

”Băla ciută, de la oachișa cioantă”.

„Buzura ciută , neam cu mielu ciut ce a murit la Bulzu”

„Mieluța mărcușă, făcută în Decembrie”.

Am fost de atâtea ori la munte și am observat că ciobanul adevărat își cunoaște fiecare oaie îi dă un nume și practică o selecție foarte atentă pentru îmbunătățirea rasei de ovine, păstrând mieluțele de la oile care aveau cea mai mare producție de lapte.

Pe lângă aceste însemnări caietul conținea și 50 de pagini cu poezii, majoritatea cu conținut religios, creștin care nu puteau fi valorificate pe timpul comunist, deși am înțeles c-ar fi fost menționate într-o revistă din Gorj:

*Părinții noști au plecat/Și nimic cu ei n-au luat/Și acu suntem de rând noi/Si plecăm ca ei tot go*i(Orientare). Multe poezii se încheie cu formula „Amin”. Altele poartă titluri precum*: Îndemn la pocăință, Prea târziu, Rugăciune*. O poezie despre pocăință începe astfel:

Omul când e pocăit
E ca pomul înflorit.
Se pun muguri de alt soi
Și fac fructe de altoi.
An de an el tot rodește
Și stăpânul îl iubește,
Tot așa și omu-ntors
Cât ar fi de păcătos
Este iubit lui Hristos

Poezia conține la final următoarea notă:

Fiind cu turma pe câmpie,
Am scris mica poezie
Să-mi dai, Doamne, har și mie! Sub semnătură autorului este consemnată și data:*19 sept 1979.*Alte poezie valorifică elemente autobiografice și unele au o tentă satirică precisă:

Niște zvonuri se mai plimbă
Că primarul ni se schimbă,
Dar asta-i ciorbă de vorbe,
Pleacă Gheorghe, vine Gheorghe.(Vorbe)

Multe poezii au o tentă patriotică, iar unele conțin versuri rimate, după modelul creației populare:

Sunt fată din Motrișor
*Mi-arde inima de dor (*Dor, dor)

Un poem interesant mi s-a părut „Frunză verde ca aluna”, cu titlu specific cântecelor populare(cântecul Domnicăi Trop):

Frunză verde ca aluna,
Eu în mai întotdeauna
Mă duc ca să-mi văd stâna.
Când urc eu cu oile
Se trezesc izvoarele,
Iarba și cu florile.

Dar cel mai reușit mi s-a părut un testament al ciobanului la fel ca-n „Miorița”:

Las cuvânt când oi muri
Să mă-ngroape tot pe-aici,
Unde-i strunguța de miele,
Lângă oițele mele.
Să nu-mi facă nimeni groapa
Cu sapa și cu lopata,
Să mi-o facă oile,
Berbecii cu coarnele,
Și câinii cu labele.

La finalul poemului este scris „Compus de mine, să ne auzim de bine. N Lăzărescu, 10. I. 1979”.Testamentul, se poate observa, este marcat de originalitate, pentru că alături de oi ciobanul este înfrățit și cu berbecii, dar și cu câinii, la fel ca în „Baltagul” sadovenian.

O asemenea variantă a Mioriței” am preluat-o de la prietenul meu, rapsodul popular Ion Dumitrașcu (care-i cunoaște bine și linia melodică)și mi-a spus că o știe de la niște lăutari pe care i-a cunoscut în tinerețe la un spectacol în localitatea Cloșani (când era director de cămin Rică Argintaru). De la Ion Dumitrașcu am preluat doar textul și l-am publicat împreună cu un comentariu adecvat în revista „Răstimp”, după anul 2000:

Oița beluță

Verde foi mărunte,
Cobora din munte,
Cobora oi multe,
Mândre și cornute.
Într-o zi de vară,
Cu nouă ciobani,
Nouă veri primari
Și cu Strinu zece
Care mi-i întrece
C-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Mândre miorele,
Mândre ocheșele.

Ăi nouă ciobani,
Nouă veri primari,
Ei mi s-au vorbit
Și s-au sfătuit
Pe Strin să- omoare
La apus de soare,
Dar o miorea
Din oi s-alegea,
Iarbă nu mânca,
Nici apa nu bea,
Către el zicea:
-Stăpânul meu bun
Ascultă ce-ți spun
Ăi nouă cioban,
Ce sunt veri primari,
Vor să mi te-omoare
La apus de soare.
-Oiță, oiță,
Oiță beluță,
Mică miorea,
Grija nu-mi purta.

De m-o omorî
Cer s-o mohorî,
Ceața o veni
Pe mini m-o nvăli,
Cununa mi-o pune
Pentru altă lume
Și-atunci să mă-ngroape,
Lângă stân-aproape,
În strunga de oi
Ca să fiu cu voi;
Și la cap să-mi pună
Fluieraș de fag
Să-mi zică cu drag,
Fluierele-or zice
Oile s-or strânge
Pe mine m-or plânge

Maica-l aștepta,
Dar el nu venea.
O vară trecea
După el pleca

Cu traista pe mână,
Cu mintan de lână,
Cu brâu în trei dungi,
Bătea drumuri lungi,
Strinii întrebând,
Din ochi lăcrimând
Și se tot ducea,
Dunărea-ntreba:
„Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere
Și fără ogaș,
Inima-mi secași,
Tu care ești mare
Fă-te vorbitoare
Pe-aici d-a trecut
Și l-ai cunoscut
Pe feciorul meu
De-i bine sau rău.

-Da,eu l-am văzut
Și l-a cunoscut,
Pe-acas n-a mai dat
Că s-a însurat
C-o fată de-mpărat
De la scăpătat.
Ceața , muma bună,
Le-a făcut cunună,
Lumini le-a ținut
Soare-n răsărit,
Luna-n asfințit,
Și s-au cununat
De-aici au plecat
Peste-ntinsă apă
Ca păcura neagră
Și-a trecut cu bine,
Pe-aici nu mai vine”.

Trebuie să menționăm că varianta nu s-a născut „lângă stele”, așa cum spunea Mihai Pelin într-o carte de reportaje intitulată „Miorița nu s-a născut lângă stele”,pentru că asemenea tragedii s-au petrecut și în zona noastră, implicat fiind chiar un cioban din neamul Lăzăreștilor, poreclit Trăsnea (probabil pentru că făcea multe trăsnăi). Nicolae Lăzărescu în vârstă de 65 de ani, fratele său, actualmente pensionar în satul Motru Sec, ne-a relatat pe scurt cum s-a petrecut lucrurile: „Trăsnea ,după mai multe peregrinări prin Banat s-a retras la Văieni unde s-a căsătorit. Păzea oile cu tata la Bulzu(tatăl se numea tot Nicolae). Într-

o sâmbătă tata a venit acasă, la Motru Sec, iar fratele meu a rămas baci la stână. Pe acolo au trecut doi ungureni însoțiți de un copil. Îl cunoșteau pe Trăsnea și avuseseră niște conflicte mai vechi cu el. Au venit la stână și fratele meu le-a scos ceva de băut, iar când n-a mai avut ce să le dea s-au luat de el că le furase niște sterpe. S-au încăierat și fratele meu s-a luptat cu ei, pentru că era puternic ca un taur, dar nu era atent la copil și acesta l-a lovit cu toporul peste picior și l-a doborât, iar pe urmă cei doi l-au măcelărit. Când am aflat ne-am dus la munte după el ,dar venise poliția și l-a dus la Târgu Jiu. Pe urmă ne-am dus , l-am luat de la spital și l-am înmormântat la cimitirul din Văieni. Crima s-a petrecut noaptea, în muntele Bulzu, acolo unde sunt cele trei biserici."

În muntele Bulzu, aproape de cele trei biserici, am fost și eu înainte de a scrie lucrarea despre ungurenii din satele Bratilov și Titerlești. Îmi amintesc poteca adâncită, parcă cicatrizată în carnea muntelui, de urmele atâtor animale care au străbătut-o, căci pe acolo treceau atât „potecile oii",cât și „potecile sării" prin care se făcea legătura cu *frățuții.*

La stâna din Bulzu

Deasupra de cele trei pietre numite „bisericile din Bulzu" am văzut alte trei pietre micuțe înfipte în pământ și, întrebându-l pe prietenul meu Viluț împreună cu care am făcut această recunoaștere, am aflat că marcau locul unde muriseră trei ciobani în timpul unei furtuni. Multe asemenea întâmplări tragice s-au petrecut în munții noștri. Dintre ele aș vrea să menționez moartea a vreo treizeci de oi împreună cu ciobanul ,petrecută lângă stâna din muntele Balmoșu, în timpul unei furtuni.

Nicolae Lăzărescu cu nepoții

Nicolae Lăzărescu, fiind un bun versificator reușea să transpună faptul real într-unul artistic. Așa a făcut de când era mic și fusese dus la stână pentru a mâna oile la strungă. Atunci când doi ciobani din Titerlești, Troncotă și Mușuroi s-au îmbătat și s-au luat la bătaie, el le-a făcut pe loc următoarea poezie:

Într-o seară, lângă oi,
S-au bătut două nevoi,

Troncotă și Mușuroi.
Dar nu s-au bătut prea mult
Că era timpul cam scurt,
Beții ,Gheorghe și Ilie,
Că-s bolnavi de nerozie.

Casa lui N. Lăzărescu din Motru Sec

Caietul care cuprinde câteva creații importante ale unui om simplu care se trage din neamul ciobanilor de la Titerlești stabilit în satul Motru Sec, aflat actualmente în comuna Padeș . Prin bunăvoința prietenului meu Ion Bârsanu ,din Motru Sec, am intrat în posesia acestui caiet din lectura căruia am putut constata că și în această zonă au existat oameni talentați a căror poezie și cântec au curs dintotdeauna așa cum curge apa Motrului, din timpuri imemoriale, când mai limpede, când mai turburată, după cum a fost şi viața oamenilor cu care, de-a lungul vremurilor, acest râu și-a împletit destinul.